

## ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

### ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

352. ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԿԿՐՄԱՄԲ, ԷԼԵՄԵՆՏԱՐ ԵՒ ՍՐՍԿՄԱՄԲ. — Ըստ այն բաժանումներուն զորս վերը յիշեցինք, ջուրը հեռաւոր նիւթ է, որ կիրարկուածով կ'ըլլայ մերձաւոր նիւթ: Անկէ է որ կը յուզուի խնդիր մը, թէ երեսային վրայ որչափ ջուր պէտք է լեցնել որպէսզի Խորհուրդին էութիւնը կատարեալ ըլլայ: Ստորագ է թէ հնաւանդ սովորութիւնը երկական մկրտութիւնը կը կայանայ ոչ թէ լուսանայ կամ թէ ջուրին երեսային վրայ լեցուցելուն, այլ անձին սոքորջուկէ համար ջուրին մէջ ընկղմուելուն մէջ զոր ընկղմումը կը կոչենք, ե որուն կ'անկարգիչ Գողթս ըսելով: Ճիշդացուց ըստ նմին մկրտութեամբն (Հոռմ. 2. 4): Այսպէս ալ է ցարդ բոլոր արեւելեան Եկեղեցիներուն մէջ, որուն հետ նաեւ մեր Ուղղափառ Եկեղեցիին: Բայց Լատինք վերջին դարերուն մէջ ընկղման սովորութիւնը թողելով, ընդունեցին հեղուծով լուսացման սովորութիւնը, այն ալ ոչ սոքորջ մարմին, այլ միայն գլուխին վրայ, այսինքն երեսային գլուխը կոնքին վրայ մերկացնելով, վրան կը լեցնեն ջուրը եւ այսպէս կ'աւարտեն Խորհուրդը: Այդ սովորութիւնը Լատիններէն անցաւ Բողոքականներուն, սակայն անոնցմէ սմանք նկատելով արեւելեան ծէսերը եւ զինելով նախնեաց սովորութիւնները, հին ձևին դարձան եւ ոկսան ընկղմուելով մկրտութիւնը: Լուսացման կամ մկրտութեան երբորդ եղանակ մըն ալ կայ, աւելի համառօտ, որ կը կատարուի ջուրը սրկելով ամբողջ համախումբ բազմութեան մը վրայ, բաւական է որ իւրաքանչիւր անձի վրայ կաթիլ մը իյնայ: Հոռմմէացիներ իրենք ալ կը խոստովանին թէ մինչեւ Թովմա Ագուսինացիին († 1274) ժամանակը, կոր ընկղման սովորութիւնը եւ թէ անկէ վերջը տակաւ առ տակաւ տարածուեցաւ հեղմամբ մկրտութիւնը: Այս մասին բուռն կերպով

կը պահէ Յունական Եկեղեցին նախնական սովորոյթը ոչ միայն անխառն պահելով զայն մեզի պէս, այլ նաեւ վարդապետելով թէ մկրտութեան էութեանը համար էական է ուն, այնպէս որ, ըստ իրեն, հեղմամբ մկրտուածները պէտք է վերստին աւագան մացնել: Եւ որովհետեւ ընդհանրապէս Եկեղեցւոյ աւագանները փոքր կողմ մը ունին, մասնակ երեսաներու համար պատրաստուած ըլլալով, երբ հարկ ըլլայ չափահաս երեսաներ մկրտել, խոշոր անօթներ կը գործածեն աւագանին տեղ, այսինքն ինչպէս կ'ընենք ցարդ տոկատներ, եւ Յունաստանի մէջ ժողովրդական կոչմամբ Եկեղեցիին մկրտութիւնը կը կոչուի տակաւ մանել:

353. ՄԵՐ ԿԻՐԻՔ ԱՅԻ ՄԱՍԻՆ. — Յոյն եւ Լատին Եկեղեցիներուն միջեւ եղած այս վէճին մասին մեր կարծիքը աւելի վերջինին նպաստաւոր է: Թէ է մեր ծիսարանը կը պահանջէ երեսային ջուրին մէջ ընկղմումը եւ համամիտ ենք արեւելեան ձևին, բայց մեր Եկեղեցին երբեք մաքնն չէ անցուցած անկունք համարել Լատինները եւ վերստին մկրտել Լատինադաւանութենէ մեզի դարձողները, որ է ըսել թէ վաւերական կը համարի հեղմամբ եղած մկրտութիւնը: Տաթեացիին իսկ կը գրէ: Ճշմարտաւր պարտ է լինել ի բոլոր մարմին, իսկ եթէ հարկաւոր ժամանակ հանդիպի, զպատուական մասունքն միայն եւ կամ զերեսս միայն բաւական է լուսնալ (Հատոր Թ, Պրակ իԹ), իսկ հեղուէն սրկուած ճամբուն դիւրին է, զի սրկումը սովորական չէ, այլ սոսկ համառօտումը հեղման ձևին, ցանցառ պարագայից մէջ: Այժմ մեր սովորութիւնն է մկրտել Բողոքականներէն եկածները, բայց այս կ'ընենք ոչ թէ նիւթին թերութեանը համար, այսինքն ընկղմամբ չըլլալուն, այլ պաշտօնէին թերութեանը, ոյսինքն մկրտողը ձեռնադրեալ քահանայ չըլլալուն համար, ու մանաւանդ ձևին համար, որ չէ կատարուած յանուն Ամենասուրբ Երրորդութեան, իսկ այս պայմաններուն դէմ չ'մղանալ Բողոքականներուն, զոր օրինակ Անգլիականներուն մկրտութիւնը հասարակ Բողոքականներու մկրտութեան պէս չենք համարիր:

354. ԼԱՏԻՆԱՆՔ ՓԼՍԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՆՊԼՈՍԻ ԻՐԱՆՆԵ ՁՅԻՆՆԵՐ. — Փոստալը, զորս Լատինները յառաջ կը բերեն ընդդէմ Յունաց ի հաստատութիւն իրենց հեղմամբ մկրտութեան, հետեւողներն են. — ա) Նախկին Եկեղեցիին մէջ անպակաս էին առթիւները, որոնց մէջ ըստ հարկին հեղմամբ կը կատարուէր մկրտութիւնը, ինչպէս մկրտութիւնը երկարատեւ և մահա-մերձ հիւանդներուն, զորս կարելի չէր զուար բերել մահիճէն և աւազան մացնել: Բ) Մկրտութիւնը հեթանոսներուն՝ բռնա-տերու, տյրիբու և թաքստոցներու մէջ կատարուած, ըստ դիպաց գտնուած քիչ ջուրով: Գ) Զ. դարէն սկսած հեղմամբ մկրտութիւնները, որոնք ինչ ինչ յիշատակարաններու, մանուսանդ Հռոմայ Մեծն Գրիգոր հայրապետին գրքերուն մէջ կ'աւանդուին: Կ) Հիներէն մնացած զանազան նկարներ և պատկերներ, որոնց մէջ կը տեսնուին լոկ հեղուժով կատարուած մկրտութիւններ: Ե) Չանապան արեւելեան հեղինակներու վկայութիւններ, որոնք բա-նապան կը համարեն հեղուժը, երբ բաւա-կան ջուր չգտնուի երեխան ընկղմելու համար:

Բայց այս բոլոր փաստերը եթէ կրնան վաւեր համարել տալ հետումը պարագայից անհրաժեշտ հարկին մէջ, չեն կրնար առկայն հետաւար ծէսերուն մէջ մուծուած նորութիւնները, որովհետեւ եկեղեցական սովորութիւնները չեն չափուր բնաւ բացառիկ պարագաներէ: Ուստի և մեզի ծիծաղելի կը թուին պատճառները, զորս յառաջ կը բերեն պաշտպանելու համար Եկեղեցւոյ հնաւանդ ծէսին խափանումը: Կ'ըսեն թէ Ֆոտասկար է նորածնի մա-նուկները ջուրին մէջ մացնելը, թէ կրնայ վախճուել որ մահուկները ընկղմուին աւազանին մէջ կամ աւազանին ջուրը արտաղնել: Բայց ըստ այս երկիւղած մտածումները ոչ մէկ արժէք ունին, որովհետեւ ահա դարերէ ի վեր Արեւելեան Եկեղեցիները կը շարունակեն աչս սովորութիւնները և այդ կարծեցեալ վտանգ-ներէն ոչ մէկը կը պատահի: Կ'անկարկեն նաև պարեկապետութեան պարագայից, չա-փահաս կանանց մկրտութեան առթիւ, ինչպէս և հիւսիսային երկիրներու սատ-

տիկ ցուրտ ջուրին: Բայց ատենք ու շոխընթաց պատճառներէն աւելի արժէք չունին: Նախ որ չափահաս կիներու մկրտութիւնը հազուադէպ է շատ, և բացառութիւնները չեն որ օրէնքը պիտի չի-նեն, իսկ ջուր մը ջուրի գործածութիւնը կը ճշմարտուի նաև հեղմամբ կատարուած մկրտութեան մէջ. հետեւաբար և ոչ մէկ արդելը կայ ընկղմամբ մկրտութեան մէջ ևս գործածելու գայն:

355. ԸՆԿՎՄՈՒՄԻ ՍԵ ԼԵՂՈՒՄԻ ՏԵՍԱԿ ՄԸ ԽԱՌՆ ԻԱՆԱՁՅԻ Ե ՄԵՐԸ. — Մեր ծի-տարանին հրահանգը կ'ըսէ թէ քահանայն ճիշդացանէ զերեստն ի ջուրն և երես թաղէ ի ջուրն և հանեալ ի ջրոյն, երեք ափ եւ արկանէ զգլխոյն: Ըստ այս, մեր Եկեղեցւոյ սովորութիւնը կը յողակապէ արեւելեան հին ընկղմամբ արեւմտեան նոր հեղուժին հետ: Կարելի չէ ըսել թէ արդե-տք նախնական է հեղուժին յաւելումը մեր ծէսին մէջ, թէ յետոյ մտած է Լա-տիններուն օրինակովը: Ինչ որ լինի սա-կայն, նախկին ընկղմումն է մերձաւոր նիւթին գլխուսը կերպը և գլուխին ջուր լեցնելէն կարելի չէ իմանալ թէ երեստն աւազանէն հանուած է, զի գլուխը հանելը պարագայէս կը հասկցուի թաղելէն դիմա-բաժանումը: Գի թաղուած ատենը ամբողջ մարմինը գլուխով մէկտեղ ջուրին մէջ է թաղուած: Ըստ այսմ կ'օրինադրէ Եկեղեցւոյ կանոնը. «Աւազանն կանգնեցի յեկեղեցւոյն կամ ի ատն պաշտաման, թէ բարեկէն իցէ, թէ զինչ և իցէ երկիւղա-ծութեամբ, արժանի և բաւականութեամբ գործոյն, լուսաւորութեամբ և լայնու-թեամբ և խնդուութեամբ, զի բաւականա-բար ծածկեցէ ջուրն զհասակ մանկանց զոր մկրտեցես» (Ներսէս, ԺԵ): Հեղուժին այս յաւելումն է, որ թերեւ առիթ տուաւ որ այժմ ընդհանրապէս աւազանը և անոր մէջ դրուած ջուրը բաւական չեն ըլլար մարմինը ծածկելու և կոտորեալ ընկղմումի այս թերութիւնն է, որ Յայ-ններուն առիթ կու տայ անվաւեր կոչիլու Հայոց մկրտութիւնը, ինչպէս կը պնդեն Լատինաց համար: Բայց մեզի համար թա-ղումը կանոնական է և ծիսական, և կա-նոններուն և ծէսերուն պահպանումը՝

նուիրական: Իսկ ընկղմումին կամ հեղուժին երիցս կրկնումը էական է և Խորհուրդին վաւերացնող թեան տեսակէտով, այլ լոկ ծիսական, ի լրումն անոր, և սովորութիւն է երիցս թաղումը և երիցս հեղումը մեկնել ի խորհուրդ երից անձանց Ամենասուրբ Երրորդութեան, որուն անունով նաև կը կատարուի մկրտութիւնը: Բայց մեր ծիսարանը կ'ըսէ թէ այսօրինակ երեքօրեայ թաղմանն Գրիստոսի: Ասկէ կը հասկնուի թէ հեղումին և ընկղմումին երեակութիւնը խորհրդական է և ոչ երբեք էական, Խորհուրդին վաւերացնող թեան համար:

356. ԽՈՐՀՈՐԴԻՆ ՁԵՒԸ՝ ՀԱՅ ՀԱՅ, ՅՈՒՆ ԻՒ ՀԱՅԻՆ ԵՍԻԱՐԱՆԱՅ. — Խորհուրդին ձեւը, զոր Տաթևացին զետակ կը կոչէ, է այն պայմանը, որով նիւթը իր ընդհանուր և բնական նշանակութիւնէն կ'ամփոփուի Խորհուրդին նշանակութեանը մէջ և կը ստանայ խորհրդական ձև: Ու ասիկա կը կատարուի այն բանով, զոր իւրաքանչիւր Եկեղեցի սահմանած է իրեն համար: Մեր Մաշտոցին մէջ արուած ձևն է այսպէս. «Այս անուէն ծառայ Աստուծոյ, և կեցաւ յերախայտութենէ ի մկրտութիւն, մկրտի յանուն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, գնեալ արեամբն Յիսուսի ի ծառայութենէ մեզաց, ընդունի զորդեգրութիւն Հօրն Երկնաւորի, ինեւ ժառանգուից Գրիստոսի և տաճար Հոգւոյն Սրբոյ: Այս բանով ինքն մէջ յայտնի են այն խօսքերը, որոնք Խորհուրդին էութեան չին պատկանիր, այսինքն տմբողջ հատուածը, զգնեալը բառէն սկսեալ, որով կը մնայ առաջին մասը միայն, զոր Տաթևացին ևս այսպէս կը գնէ. «Այս անունն ծառայ Աստուծոյ, գնեալ արեամբն Գրիստոսի, և կե-

ցաւ կամաւ յերիխայտութենէ ի մկրտութիւն, մկրտի այժմ ի ձեռն իմ յանունն Հոր և Որդւոյ և Սուրբ Հոգւոյն»: Այսպէս կրատարապէս կ'ըսէ նաև Յունական ձեւը. «Մկրտի ծառայ կամ աղախին Աստուծոյ յանունն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ: Իսկ Լատինականը նոյն իմաստը ունի ներգործականով. «Եւ մկրտեմ զքեզ յանունն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, զոր Տաթևացին Ունիթոսներուն թարգմանութեամբ յառաջ կը բերէ և կը գնէ. «Եւ կու մկրտեմ զքեզ յանունն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ» ու կը մեղադրէ մանաւանդ կուլի, զի կ'ըսէ թէ «զկուլի ցուցանեն մկրտել և ոչ զհաւատացեալն», ինչ որ ծանրորէն անարգական է:

357. ԿԱՏԱՐԱԼԱԳՈՅՆ ՁԵՒԸ ԲԱՂԴԱՏԻՎԱՆՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ. — Ձանց կ'ընենք սովորական Մաշտոցներուն ձևին Տաթևացիին յառաջ բերած ձևէն տարբերութիւնը, բայց կը կարծենք թէ կատարելագոյնն է երկրորդը, և փոփոքելի էր որ ան կիրարկուէր: Իսկ ձևին կատարելագոյնը այն է, ոչ կը պարունակէ հանգամանքներուն բոլոր պարագաները, որոնք են՝ գործը՝ «մկրտի» անունը, այսինքն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, պաշտօնեան՝ «ի ձեռն իմ», ընդունանդ՝ «այս անունն ծառայ կամ աղախին Աստուծոյ: Եւ որովհետեւ արեւելեան և արեւմտեան երեք ձևերն ալ յայտնապէս կամ զօրութեամբ կը պարունակեն այդ բոլոր պարագաները, ուրիշ կրնան նկատուիլ հաւատարապէս բաւական և վաւերական. թէև իւրաքանչիւր Եկեղեցւոյ կանոնը է անյեղլի և հաստատուն պահել սահմանները և կանոնները, զոր ընդունած է իր նախնիքներէն և առաքելական Ս. Հայրերէն:

(Ճարուցակելի՝ 36)

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ